

Zahraníční zpravodajové

Síť zahraničních korespondentů je široká a pokrývá všechny hlavní oblasti. Důraz je kladen nejenom na aktuální zpravodajství, reportáže a rozhovory, ale mnohdy i „nadčasovou“ problematiku, která vyžaduje důkladné a dlouhodobější rešerše. Němečtí novináři pracující v zahraničí mají za sebou zpravidla

delší redakční práci v oboru. Na místě působení mají k dispozici kancelář s technickým vybavením a tým spolupracovníků – především produkční, zvukaře a ve většině případů také „místní“ sílu, tzv. helfera, který zpravodaji například připravuje přeložený přehled tisku, zprostředkuje kontakty a zařizuje pracovní termíny.

Ing. Martin Zadražil

Rozhlasový trh v Rakousku

Podle informací uveřejněných v březnovém čísle měsíčníku Radio World se v Rakousku dají očekávat zásadní změny na rozhlasovém trhu. Toto očekávání vyvolává projednávání nového zákona, který by měl umožnit vznik celoplošných soukromých rozhlasových stanic a zároveň povolit vlastnictví většího podílu privátních rozhlasových stanic jednotlivým mediálními společnostmi. Tento zákon také předpokládá vytvoření nového regulačního orgánu zastřešujícího veškerou problematiku související s rozhlasovým a televizním vysíláním. V současné době je situace na tomto rozhlasovém trhu hodně nepřehledná, zejména v důsledku rozhodnutí nejvyššího soudu, který nejprve v zimě odebral 26 soukromým rozhlasovým stanicím jejich licence na základě rozhodnutí zpochybňujícího část zákona, kterým byl zřízen stávající orgán přidělující licence pro regionální a lokální soukromé rozhlasové vysílání. Následně však byly tyto licence opět dočasně přiděleny a konečné roz-

hodnutí o jejich dalším osudu má padnout v červnu. V současné době však stále pracuje původní komise a i nadále přiděluje nové licence. Její představitelé však podporují vznik nového orgánu a vyjádřili se ve smyslu, že přijetí projednávaného zákona by bylo velkým krokem vpřed při podpoře soukromého rozhlasového vysílání v Rakousku. V návrhu zákona jsou však obsaženy i další důležité změny, zejména možnost zahájit digitální vysílání DAB, a to nejenom pro veřejnoprávní rozhlas ÖRF, ale také pro soukromé provozovatele. Zákon navrhuje zachovat vedoucí roli ÖRF při zavádění DAB vysílání, ale zároveň by měl garantovat přístup soukromým provozovatelům bez dodatečných finančních požadavků. Další navrhovanou změnou je zrušení rozdílu mezi lokálními a regionálními stanicemi. Obecně lze říci, že soukromí provozovatelé přijetí nového zákona podporují, ale obávají se změn, které mohou být v průběhu jeho přijímání provedeny.

PhDr. Václav Moravec

Problém Radio Vaticana

První polovina dvacátých let minulého století byla nejen ve Spojených státech amerických, ale i v Evropě ve znamení vzniku prvních rozhlasových stanic. Popularita rozhlasu jako fenoménu byla ohromující a rozhlasové vysílání prožívalo nebyvalý rozkvět. Není proto divu, že sláva rozhlasu dorazila i do Vatikánu, sídla Svatého stolce. Papež Pius XI. (1922–1939) si brzy uvědomil, jak by se technická novinka dala využít pro šíření evangelia. Příprava vzniku papežské rozhlasové stanice trvala šest let a byl do ní zapojen i sám objevitel bezdrátového rádiového vysílání Guglielmo Marconi. V roce 1931 začalo Rádio Vatikán vysílat.

Letos 12. února si tak Rádio Vatikán připomnělo 70. výročí svého vzniku. Při audienci, kterou papež Jan Pavel II. při této příležitosti uspořádal a na niž pozval čtyři stovky zaměstnanců rozhlasu, mimo jiné řekl: „Evangelizace prostřednictvím rozhlasu znamená nabízet profesionálně vynikající informace, které se pomocí komentářů k událostem stávají každodenní katechezí spojenou s životem a zkušeností

posluchače. Tato evangelizační činnost vyžaduje neustálé úsilí o přizpůsobování a modernizaci, ale také solidní lidskou, kulturní a profesionální formaci spojenou s pevnou duchovní a misionářskou motivací.“¹ Generální ředitel Rádía Vatikán, jezuita Pasquale Borgomeo, při téže příležitosti prohlásil, že papežská rozhlasová stanice uvažuje o možnosti vytvořit „interaktivní vysílání“. „Poslední technologické možnosti... ještě zvýší možnosti Rádía Vatikán, které už nyní jsou dosti významné.“ Borgomeo přitom hovořil o „příležitostech, které by nabízel interaktivní rozhlas, tedy dvoustranná komunikace, o níž snili naši otcové“.²

Stanice, která má zajímavou historii, v současnosti vysílá své programy ve čtyřiceti různých jazycích do více než šedesáti zemí světa včetně Číny. V posledních měsících se však jméno Rádía Vatikán objevovalo na předních stránkách celosvětového tisku v úplně jiné souvislosti: Mezi Vatikánem a italskou vládou propukl diplomatický spor o šíření „elektromagnetického smogu“ z vysílačů vatikánského rozhlasu.

1. Z historie Rádía Vatikán

Vznik Rádía Vatikán je spojen se jménem papeže Pia XI., který zastával úřad nejvyššího představitele římskokatolické církve v letech 1922–1939.³ V době jeho pontifikátu byly podepsány Lateránské smlouvy (jak se také nazývá konkordát s Itálií). Na základě konkordátu, který Pius XI. podepsal s Mussolinim, byla vyřešena tzv. římská otázka a navracena světská moc papeží nad kouskem teritoria (0,44 km) v Římě. Došlo tak ke vzniku Vatikánského státu, nejmenšího nezávislého státu na světě.

Když ve dvacátých letech minulého století došlo ve Spojených státech amerických a v Evropě k rozvoji rádiového vysílání a ke vzniku stovek rozhlasových stanic, začal Pius XI. přemýšlet nad tím, jak by se dal nový fenomén, atraktivní pro veřejnost, využít k účelům římskokatolické církve.

Ještě před rokem 1925 začal ředitel tiskové kanceláře Vatikánu – jezuita Giuseppe Gianfranceschi, fyzik a matematik, pracovat na plánech ustavení rozhlasové stanice ve Vatikánu. První písemnou zmínkou o vzniku papežského rádía je Gianfranceschiho zpráva z 25. července 1925, v níž popisuje konkrétní kroky, které povedou k vybudování takové vysílací stanice.

O dva roky později, v roce 1927, Giuseppe Gianfranceschi oslovil italského vědce a objevitele bezdrátového rádiového spojení Guglielma Marconiho⁴ s nabídkou, aby vatikánskou rozhlasovou stanicí vybudoval a uvedl do provozu. Marconi se pro myšlenku papežského rádía nadchl a vypracoval plány stavby vysílací stanice, a to vše bez nároku na finanční odměnu.

15. února 1929, pouhé čtyři dny po podpisu Lateránských dohod mezi Svatým stolicem a Itálií, na jejichž základě byl ustaven nezávislý Vatikánský stát, začal Guglielmo Marconi s výstavbou konstrukce vysílací stanice ve Vatikánských zahradách. Papež Pius XI. si v průběhu výstavby vysílače nechal od Marconiho popsat každý krok a detail.

Dalším zásadním mezníkem v historii papežské rozhlasové stanice je 21. září 1930, kdy Pius XI. jmenoval jezuitu Giuseppa Gianfranceschiho prvním generálním ředitelem Rádía Vatikán. Tím započala tradice, že vedením papežského rozhlasu jsou pověřováni výhradně příslušníci jezuitského řádu, kteří jsou pro svou vzdělanost i proslavenou dávkou evangelizačního pragmatismu považováni za ideální muže médií. Vedení Rádía Vatikán od té doby jmenuje papež a oficiální moto stanice zní: Hlas papeže (The Pope's voice).

Dnem D v historii Rádía Vatikán byl 12. únor 1931. Desítky reportérů z celého světa a kameraman společnosti Paramount News ze Spojených států amerických přihlíželi slavnostnímu vysvěcení prvního vysílače Rádía Vatikán a rozhlasového Studia A ve Vatikánských zahradách.⁵ Slavnostní akt vykonal papež Pius XI. První slova pronesl do mikrofonu Rádía Vatikán přesně v pět hodin večer rovněž papež Pius XI. Rozsáhlý projev, který byl Svatým otcem napsán a přečten v latině, byl prvním příspěvkem ve vysílání. „Slyšte nebesa, co říkám. Poslyš země slova

z mých úst. Napněte svůj sluch všichni, kdo obýváte zem. Naším prvním slovem necht' je: Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.“ uvedl ve své první rozhlasové řeči papež Pius XI.

Svatý stolec postupně zvyšoval výkon vysílače a rozšiřoval počet jazyků, v nichž se vysílalo. Například slovenská redakce Rádía Vatikán uvádí, že první vysílání ve slovenštině se uskutečnilo 25. prosince 1943 a jeho obsahem bylo vánoční poselství papeže Pia XII.⁶ O pravidelné vysílání papežské rozhlasové stanice v českém a slovenském jazyce do Československa požádal Pia XII. pražský arcibiskup dr. Josef Beran až v únoru 1947. Hlavním důvodem jeho žádosti byla hrozba komunistického ateismu a pronásledování křesťanů po druhé světové válce. První mimořádné vysílání pro Československo se konalo u příležitosti roku svatého Vojtěcha 22. dubna 1947. Pravidelné relace v češtině a ve slovenštině začalo Rádio Vatikán vysílat až od 24. prosince 1947. Nejprve byly pro Československo připravovány tři relace týdně. Od března 1948 se do Československa vysílalo denně. V únoru 1949 stanice Svatého stolce vysílání v češtině a slovenštině rozšířila na patnáct minut denně. K rozdělení a vzniku dvou samostatných sekcí (české a slovenské) došlo v listopadu 1949.

Kvůli vzrůstajícím nárokům na počet jazyků a množství programů bylo Rádio Vatikán na začátku padesátých let minulého století nuceno opustit původní Studio A i vysílač ve Vatikánských zahradách. V roce 1950 papež Pius XII. slavnostně otevřel nové vysílací centrum stanice, které bylo postaveno v tehdy málo obydlené oblasti Santa Maria di Galeria, jež se nachází zhruba třicet kilometrů severozápadně od Říma. Pozemek, na němž nové vysílací centrum vyrostlo, věnovala státu Vatikán italská vláda. Ke kompletnímu přestěhování papežského rádía z Vatikánu do oblasti Santa Maria di Galeria došlo v roce 1951. Od dvacet let později prošlo vysílací centrum rekonstrukcí. Nad sídlem Rádía Vatikán je umístěno pětadvacet pevných a dvě otáčivé antény.⁷

2. Současnost Rádía Vatikán

Ani modernější média (televize a především internet) neubraly Rádiu Vatikán po sedmdesáti letech od jeho vzniku na významu. Rozhlasová stanice Svatého stolce v současnosti vysílá ve čtyřiceti různých jazycích do více než šedesáti zemí světa včetně Číny. V Rádiu Vatikán pracují více než čtyři stovky lidí. Z nich celou polovinu tvoří novináři, a to laici i jezuité.

Vedení papežské stanice tvoří téměř výhradně představitelé jezuitského řádu. V čele Rádía Vatikán stojí prezident, který je jmenován papežem. V současnosti tuto funkci zastává jezuita Roberto Tucci. Druhým nejvyšším reprezentantem stanice je generální ředitel, kterým je jezuita Pasquale Borgomeo. Organizační struktura Rádía Vatikán je následně členěna do tří částí: program (jeho ředitelem je jezuita Federico Lombardi), technika (jejím ředitelem je jezuita Lino Dan) a administrativa (jejím ředitelem je Al-berto Gasbarri). Provoz stanice je hrazen z rozpočtu Vatikánu.

Hlavní programovou náplní vatikánského rádia jsou zprávy ze života římskokatolické církve, přímé přenosy bohoslužeb, rozhovory s představiteli katolické církve a kultury, fejetony, recenze, komentáře, náboženská hudba, pravidelná čtení encyklik, apoštolských listů a dalších církevních dokumentů, promluvy Svatého otce atd.

Letos začátkem roku se Rádio Vatikán dostalo do ostrého diplomatického sporu s italskou vládou a jeden čas dokonce hrozilo, že se stanice odmítí. Problémy oficiálního rozhlasu Svatého stolce začaly téměř na den přesně v den jeho 70. narozenin – 12. února 2001.

2.1 Problémy Rádía Vatikán

Když se stanice přestěhovala v roce 1951 z Vatikánských zahrad do nového vysílacího centra Santa Maria di Galeria, umístěného pár desítek kilometrů severozápadně od Říma na pozemku, který Vatikánu věnovala italská vláda, nikdo nemohl tušit, jaké potíže padesát let poté nastanou. Před padesáti lety byla oblast Santa Maria di Galeria téměř neobydlená a vysílače papežské stanice nikomu nevadily. V současnosti však žije na území v okolí vysílačů asi sto tisíc lidí.

Obyvatelé oblasti si začali stěžovat, že obří anténa Rádía Vatikán s vysílači uvolňuje příliš silné elektromagnetické záření, které prý nejen ruší jejich domácí spotřebiče (především telefony a televizní přijímače), ale hlavně ohrožuje jejich zdraví. Místní ekologické a zdravotnické organizace přišly s obviněním, že „elektromagnetický smog“ z Rádía Vatikán má na svědomí zvýšený výskyt leukemie u dětí. Nespokojení obyvatelé Santa Maria di Galeria se nakonec rozhodli koncem loňského roku vedení Rádía Vatikán zažalovat.

Vyšetřováním případu byl pověřen italský prokurátor Gianfranco Amendola, který začátkem února oznámil, že co nejdříve hodlá postavit před soud tři hlavní představitele Rádía Vatikán. Z ničení životního prostředí a ze šíření „elektromagnetického smogu“ byli obviněni prezident rádia Roberto Tucci, generální ředitel stanice Pasquale Borgomeo a hlavní technik Constantino Pacifici. Rádio Vatikán podle prokuratury porušilo přísné standardy italských zákonů o limitech elektromagnetických polí vyzařovaných rozhlasovými vysílači a telefonními zářiči. Podle italských norem je nejvyšší přípustná hladina elektromagnetického vyzařování šest voltů na metr. Zmíněné zákony přijal parlament v roce 1998. Od té doby je Itálie nejpřísnější zemí Evropské unie v posuzování elektromagnetického záření. Za porušování těchto právních norem hrozí každému obviněnému až jeden rok vězení.

Představitelé Vatikánu všechna obvinění italských úřadů v cause Rádio Vatikán odmítli. „Jsme klidní, morální právo je na naší straně. Odmítáme dokonce převzít soudní předvolání,“ prohlásil 13. února 2001, den po oslavě 70. narozenin stanice, ředitel Rádía Vatikán jezuita Pasquale Borgomeo. Vatikán rovněž oznámil, že vysílání rádia splňuje mezinárodní normy a že antény stanice nepředstavují zvýšené zdravotní riziko pro obyvatele oblastí v Santa Maria di Galeria.

Vysílací středisko rozhlasové stanice je podle představitelů Svatého stolce také chráněno statutem ex-teritoriality, který Vatikánu a jeho majetku přiznávají Lateránské smlouvy.⁸ Vatikánská diplomacie začala na začátku letošního roku o problémech Rádía Vatikán jednat s italským ministerstvem zahraničí; byla ustavena společná komise, která oznámila, že jejím cílem je dohodnout se na řešení problému diplomatickou cestou.

12. března 2001 se mělo konat první soudní řízení v případě Rádía Vatikán. Nekonalo se však. Soudce Andrei Calabriei proces odložil na konec léta s odůvodněním, že obvinění nebyli, v souladu s pravidly mezinárodního práva, dostatečně seznámeni s body obžaloby.

Rozhodnutí soudu popudilo italského ministra životního prostředí Willera Bordona. 16. března 2001 ministr Bordon na tiskové konferenci oznámil, že pokud Rádio Vatikán nesníží emisní limity svých vysílačů, stanice přestane vysílat, protože jí budou přerušeny dodávky elektrického proudu. „Pokud do 15 dní nebudou vysílače Rádía Vatikán v souladu s normami, nařídím dodavateli elektřiny, aby přestal proud stanici poskytovat,“ uvedl italský ministr životního prostředí. Willer Bordon dodal, že na prvním místě je třeba respektovat zdraví a životy obyvatel. Řekl, že třeba v případě, kdy se z oken zastupitelstva cizí země vyhazují nebezpečné předměty, jsou úřady země, kde ambasáda stojí, povinny chránit zdraví lidí a okamžitě zasáhnout: „Když někdo vyhodí z oken ambasády třeba ledničku a zraní občana hostitelské země, je to problém, který není možné ignorovat. V mezinárodních zákonech je stanoveno, že se může přistoupit k represivním opatřením při respektování ex-teritoriálního charakteru zastupitelstva.“ Svě vystoupení zakončil italský ministr životního prostředí následující úvahou: „Mohli bychom hrozit vatikánskému rozhlasu, že budeme jeho vysílání rušit, ale tím by se elektrosmog zdvojnásobil.“ Po tiskové konferenci Willera Bordona přistoupilo italské ministerstvo životního prostředí k měření elektromagnetických emisí vysílačů vatikánského rozhlasu.

Reakce Svatého stolce na prohlášení ministra Bordona přišla okamžitě. Programový ředitel vatikánského rozhlasu Federico Lombardi v komuniké ze 16. března 2001 napsal: „Vedení Rádía Vatikán je překvapeno prohlášením a chováním ministra Bordona vzhledem k tomu, že existuje bilaterální komise mezi Itálií a Svatým stolcem, která již několik měsíců pracuje na společném vyřešení problémů vztahujících se ke středisku Santa Maria in Galeria. Členem této komise je dokonce jeden zástupce ministerstva životního prostředí.“⁹ Ředitel tiskové kanceláře Svatého stolce Joaquín Navarro-Valls ve stejném dokumentu napsal: „Svatému stolci leží na srdci zdraví a klid všech, kteří žijí v blízkosti vysílacího střediska Rádía Vatikán. Pokud se týká elektromagnetického pole, Rádio Vatikán se vždy řídilo pokyny ICNIRP (Mezinárodní komise pro ochranu proti neionizovanému záření), a činilo tak dlouho před tím, než si Itálie vytvořila vlastní normy. Nařízení doporučená touto komisí byla jednomyslně přijata hla-

sováním Rady Evropské unie, s výjimkou Itálie, která nastolila vlastní, přísnější normy v roce 1998. Problém emisí vysílacího centra se objevil po zavedení italských norem, které jsou jiné než mezinárodní standardy stanicí až dodnes dodržované. Ve světle mezinárodních doporučení je nutné uvést, že obvinění učiněná proti Rádiu Vatikán o provozování činnosti poškozující zdraví osob, nemají žádný vědecky podložený důkaz.¹⁰

Kvůli výhrůžce ministra životního prostředí Willera Bordona se rozhořel spor i v samotné italské vládě. Ministr zahraničí Lamberto Dini obvinil svého kolegu z vyvolávání diplomatických problémů.

Začátkem dubna učinilo Rádio Vatikán první krok k diplomatickému vyřešení situace. 9. dubna 2001 vedení vatikánského rozhlasu oznámilo, že od 16. dubna přestane stanice vysílat polovinu svých relací na středních vlnách. Svůj krok nazvalo vedení stanice „gestem dobré vůle“ zaměřeným na uklidnění obav obyvatelstva oblasti Santa Maria in Galleria. „Není to kapitulace, ani konečné řešení. Chceme se vyhnout střetu,“ prohlásil podle tiskové agentury AFP programový ředitel Rádia Vatikán Federico Lombardi. Italský ministr životního prostředí Willer Bordon rozhodnutí Rádia Vatikán přivítal. Zároveň s tím oznámil, že už má k dispozici výsledky měření elektromagnetických emisí vysílačů Rádia Vatikán. Podle Willera Bordona záření vysílačů překračuje italské povolené normy místy až trojnásobně.

K dohodě mezi italskou vládou a Vatikánem došlo v polovině května 2001. Dohoda vzala v potaz fakt, že již došlo k omezení úrovně elektromagnetického záření vysílačů a že již začátkem května Rádio Vatikán přemístilo některé krátkovlnné vysílání na antény mimo spornou oblast Santa Maria in Galleria. V pásmu středních vln, kde vatikánský rozhlas rovněž překračoval limity povolené italskými právními normami, dohoda umožnila Vatikánu, aby vysílání přemístil na jiné vysílače do konce srpna 2001. Vatikán podle agentury Reuters oznámil, že předpokládá přemístění tohoto vysílání mimo území Itálie, což si ovšem vyžádá konzultace se státy, jichž se toto opatření týká.¹¹ Svatý stolec ovšem žádné státy konkrétně nejmenoval. Představitelé Vatikánu k dohodě uvedli, že bude nezbytné vypracovat „úřední postupy a finanční smlouvy se společnostmi vlastníci pozemky o tom, že obdrží z Itálie finanční podporu“.

Závěrem

Minulost i současnost Rádia Vatikán dokazují, jak velkou pozornost věnuje katolická církev sdělovacím prostředkům, rozhlasovému vysílání v první řadě. Důkazem toho jsou slova papeže Jana Pavla II., která pronesl v únoru 1980: „*Vatikánský rozhlas svým každodenním neúnavným úsilím o evangelizaci, informování, katechezi a skutečnou pomoc při orientaci člověka ve světle Vykupitele světa, s citem pro ekumenický a mezikulturní dialog se snaží sblížit srdce církve s každou její částí, a to zvláště tím, že bezprostředně spojuje s Petrovým stolcem anebo i mezi sebou ty místní církve, které se nalézají v nejistých podmínkách náboženské svobody.*“

Rádio Vatikán není pouze součástí historie římskokatolické církve, ale i součástí dějin rozhlasového vysílání, a to v jejich celistvosti.

POUŽITÁ LITERATURA:

- Kowalski, J. W. (1994): Encyklopedie papežství. Praha: Academia.
 Lackmann, R. W. (2000): The Encyclopedia of American Radio. New York: Checkmark Books.
 Liščák, V. a Fojtík, P. (1996): Státy a území světa. Praha: Libri.
 Smith, C. (1992): Vatican Radio. Washington: Brooks.

DALŠÍ POUŽITÉ PRAMENY:

- Archiv BBC a tiskových agentur Reuters, AP a AFP.
 „Italy and Vatican settle row on Vatican Radio.“ Reuters, 18. května 2001, 22.11 hodin.
 „Rádio Vatikán k debatě o radiálních emisích.“ Tiskové středisko České biskupské konference, Praha, březen 2001.
 „Rádio Vatikán vysílá již 70 let“, Tiskové středisko České biskupské konference, Praha, únor 2001.
 „Radio Vatican se připravuje na interaktivní budoucnost“, ČTK, 12. 2. 2001, 20.05 hodin.
 „Vatikánský rozhlas – Počiatky vysielania“, internetová adresa www.vaticanradio.org/slovak, květen 2001.

ODKAZY

- 1 In: „Rádio Vatikán vysílá již 70 let.“ Tiskové středisko České biskupské konference, Praha, únor 2001.
- 2 In: „Radio Vatican se připravuje na interaktivní budoucnost.“ ČTK, 12. 2. 2001, 20.05 hodin.
- 3 Pius XI. - vlastním jménem Achilles Rattí. Narodil se 31. května 1857 v Desiu u Monzy v rodině živnostníka. Po ukončení semináře studoval v Římě. V roce 1879 obdržel kněžské svěcení. Od roku 1883 byl pracovníkem Ambroziánské knihovny. V roce 1918, ještě před ukončením první světové války, se stal apoštolským inspektorem v Polsku a Litvě. Tehdy navázal kontakt s německými úřady. Opatřen gletem vojenské správy sledoval vývoj událostí ve Finsku, Estonsku, Lotyšsku a dokonce i v Gruzii. Apoštolská stolice od něj očekávala zprávy o nové situaci vyplývající z ruské revoluce. V roce 1919 zastával Achilles Rattí funkci nuncia ve Varšavě a církevního komisaře pro plebiscitní oblasti Horního Slezska a Východního Pruska. Jeho proněmecká orientace při plebiscitu vzbudila v Polsku protesty a nuncius byl odvolán. Rattí se stal milánským arcibiskupem a kardinálem. V roce 1922 se stal v pořadí 257. papežem. Pius XI. byl autorem dvaadvaceti encyklik, které vyjadřovaly jeho program církevní obnovy. Odsuzoval v nich reformaci, společenskou revoluci, liberalismus, socialismus i komunismus. In: Kowalski, J. W. (1994): Encyklopedie papežství. Praha: Academia, str. 153–154.
- 4 Guglielmo Marconi - italský radiotechnik a podnikatel. Narodil se 1874 v Boloni. Pocházel ze zámožné rodiny, proto měl soukromé učitele. V roce 1894, když mu bylo dvacet let, se dočetl o pokusech, které pár let předtím prováděl Heinrich Hertz. Tyto pokusy prokázaly existenci neviditelných elektromagnetických vln. Od té doby začal Marconi pracovat na problému využití elektromagnetických vln k bezdrátovému vysílání signálů na velké vzdálenosti. Po roce práce, v roce 1895, se mu podařilo vyrobit bezdrátový telegraf, na který obdržel v roce 1897 první patent. V té době si založil vlastní firmu Marconioho vysílací společnost (Marconi Wireless Company). V roce 1899 dokázal bezdrátově vysílat zprávy přes Lamanšský průliv. Roku 1901 se podařilo Marconimu vyslat rádiovou zprávu přes Atlantický oceán, z Anglie do Newfoundlandu. Význam světového vynálezu se projevil za dramatických okolností v roce 1909, když se při kolizi na moři poškodila a následně i potopila loď Republic. Rádiová zpráva přivolala pomoc a až na šest lidí byli všichni zachráněni. Téhož roku dostal Marconi za svůj objev Nobelovu cenu. Guglielmo Marconi zemřel v roce 1937. In: Lackmann, R. W. (2000): The Encyclopedia of American Radio. Checkmark Books: New York, str. 181.

- 5 Nejstarší, původní vysílač Rádia Vatikán postavený italským vynálezcem Guglielmem Maiconim se nachází dodnes ve Vatikánských zahradách společně se Studiem A.
- 6 In: „Vatikánský rozhlas - Počiatky vysielania“, internetová adresa www.vaticanradio.org/slovak, květen 2001.
- 7 Kvůli anténám Rádia Vatikán v oblasti Santa Maria di Galeria se rozhořel na začátku letošního roku mezi Vatikánem a italskou vládou ostrý diplomatický spor. Obyvatelé oblasti společně s italským ministrem životního prostředí Wilferem Bordonem obvinili Vatikán ze šíření „elektromagnetického smogu“. Podrobněji o tomto sporu dále.
- 8 Podle těchto Lateránských smluv (jak se také nazývá konkordát s Itálií), které byly podepsány v roce 1929, nepodléhají církevní představitelé Italským zákonům. Pokud však přesto dojde k jejich vyšetřování italskými orgány, musejí být obvinění o věci informováni v souladu s mezinárodním právem. In: Kowalski, J. W. (1994): Encyklopedie papežství. Praha: Academia, str. 153–154.
- 9 In: „Rádio Vatikán k debatě o radiálních emisích.“ Tiskové středisko České biskupské konference, Praha, březen 2001.
- 10 In: „Rádio Vatikán k debatě o radiálních emisích.“ Tiskové středisko České biskupské konference, Praha, březen 2001.
- 11 In: „Italy and Vatican settle row on Vatican Radio.“ Reuters, 18. května 2001, 22.11 hodin.

PhDr. Ľubomír Zeman

Slovenský rozhlas – služba verejnosti

Autor je ředitelem marketingu Slovenského rozhlasu a statutárním zástupcem ústředního ředitele SRo. V rozhovoru, který poskytl Světu rozhlasu, nás seznamuje s některými základními otázkami existence a působení Slovenského rozhlasu a jeho službou veřejnosti, ale čtenáři poznají i vlastní názory autora a představí profil jeho osobnosti. Redakce doufá, že další příspěvky od kolegů ze Slovenského rozhlasu budou následovat.

1. Sme v polovici roku, ktorý nebude ani jednoduchý, ani ľahký. Ako hodnotíte jeho plusy a mínusy z pohľadu manažéra, ktorý pôsobí vo verejnoprávnom elektronickom médiu?

Starý hit skupiny Tremeloes, ktorý som mal kedysi veľmi rád, sa volá „Even the bad times are good“ – dokonca aj zlé časy sú dobré. Na tento slogan si tento rok viacerí spomenieme, pretože rok 2000 bol v porovnaní s týmto prechádzkou ružovou krajinou. Párne roky vraj bývajú lepšie ako nepárne, ale zrejme len v krajinách, kde horoskopy robia bohatí pre bohatých. Pohľad veštkyne preto vymeňme za pohľad manažéra, a ten definuje rok 2001 ako rok legistívneho kvasu. Bude to rok boja o koncesionárske poplatky, čas bitky s nezmyselnými vyhláškami a novelami MF SR (DPH, bartrové obchody, súťaže, hry a pod.), obdobie kreovania novej mediálnej ústavy a definovanie cesty Slovenského rozhlasu k novému pozicionaniu na mediálnom trhu. Ak k tomu prirátame stratené hodiny hľadania východiska na dohodu s Ministerstvom dopravy a spojov o skutočných i virtuálnych dlžobách Slovenského rozhlasu voči Telecomu, tak je to rok očí túlavého psa. Ak sa však pozrieme na vnútornú stabilitu firmy, nárast počúvanosti programov Slovenského rozhlasu (výskum AISA - Median), transparentnosť hospodárenia, objektivitu spravodajských relácií, kreativitu vonkajšej komunikácie s verejnosťou a aktívne vystupovanie Slovenského rozhlasu v Európskej vysielacej únii (EBU), tak to bude rok očí jasnozrivého sokola. Je to rok návratu verejnoprávneho média na výslnie dôveryhodnosti i počúvanosti. V období rozvinutého duálneho systému a reštriktívnej ekonomiky to teší dvojnásobne.

2. Už v minulosti bol Slovenský rozhlas inštitúciou, ktorá si zachovala istú svojprávnosť, nadhľad a nenechala si vnútiť jeden názor, jeden uhoľ pohľadu.

V Slovenskom rozhlase pôsobíte viac ako tri desiatky rokov. Ktoré obdobie po „nežnej revolúcii“ považujete za najkritickejšie z pohľadu politických zásahov do vysielania?

Slovenský rozhlas je „doyen elektronického diplomatického zboru“ v tejto krajine. Je to firma, ktorá tento rok v októbri oslávi 75. výročie svojej existencie, spoločnosť, ktorá stála pri zrode a rozvoji národnej kultúry a podieľala sa na rozvoji európskeho vysielania vo všetkých žánroch. Súčasnú osobnosť dcérskej televízie i mnohí moderátori súkromných rozhlasových staníc „drali školské lavice“ práve v Slovenskom rozhlase a bez neho by možno nekreovali jeho dnešnú konkurenciu. To však patrí k životu. Práve pre množstvo výrazných osobností, odborníkov a profesionálov rozhlas nikdy nebol úplným nástrojom ideologických idiotov a vždy si zachoval svoju kultúru a noblesu. Vedel povedať aj medzi pomyselnými riadkami okrem toho horšieho, čo musel, aj to lepšie, čo nemusel. Pracujem v ňom 32 rokov a zažil som viac ako desiatku jeho riaditeľov. S odstupom času bolo asi najhoršie obdobie od júla 1994 do marca 1997. Vtedy som sa stretol s praktickou ukážkou z Mňačkovho románu „Ako chutí moc“. Spolu s peniazmi je táto dvojkombinácia vrahyňou morálky, kultúry a intelektu. Vtedy zlyhali aj dovtedy blízki ľudia, a to je strata, s ktorou sa slušný človek vyrovnáva najťažšie.

3. Prečo ste si vybrali práve rozhlasové médium na poli vášho pôsobenia a čo vás pri ňom tak dlho drží?

Do rozhlasu som nastúpil ako 18-ročný 1. decembra 1968. Vrátil som sa z viedenského exilu, mal som samizdat vlastných básní, prax beatového bubeníka, desiatky článkov v novinách, jednotku zo slovenčiny a veľa ideálov. Išiel som na elévsku brigádu popri vysokoškolskom štúdiu, ktoré som prerušil, obnovil a napokon úplne iné vyštudoval. V rozhlase som však dostal

podporu od vzdelaných a múdrych ľudí, ale aj od zvuku, od hudby i od slova. Nikde inde nemohol človek skĺbiť toľko záľub ako práve v ňom. Slovo, hudba, žurnalistika, literatúra boli v jeho starých múroch, vo voni kancelárií, v atmosfére nahrávacích štúdií. Práve tam sa zrodili slovenskí beatníci i neskorší zruční politickí moderátori. Rozhlas je jediné zdravé a povolené narkotikum, ktoré poznám. Zostanem pri ňom, lebo viem byť verný.

4. V minulosti ste boli zviazaný viac s tzv. showbiznisom, keď ste známy slovenskej verejnosti najmä ako úspešný textár množstva hudobných hitov. Aký je rozdiel starať sa o úspešnosť piesne v porovnaní s úspešnosťou takej firmy, akou je verejnoprávny rozhlas?

Odpoveď je ľahká. Je to rozdiel medzi zodpovednosťou za seba samého a zodpovednosťou za stovky iných ľudí. Najnovšie výskumy vedy dokazujú, že dostatočne nepoznáme ani sami seba, preto sa často ani nevieme riadiť vopred stanovenými postupmi. Ak začneme rozumieť sami seba, máme šancu rozumieť aj druhým. Aby sa to dalo realizovať v rozhlase, intuitívne som zvolil metódu empirickej rotácie. Prešiel som všetkými možnými profesionálnymi pozíciami, takže dnes mi chýba už iba vrátnik, ústredný riaditeľ, vzduchotechnik a skladník. Vzhľadom na recykláciu politických tendencií Slovenska sa však ľahko môže stať, že po nasledujúcich voľbách si doplním vzdelanie aj v týchto oblastiach. Aj tam však poznám veľa skvelých ľudí a najlepšie pesničkové texty pre Elán som aj tak napísal „v podpalubí“.

5. Ako vidíte budúcnosť verejnoprávných médií na Slovensku? Čo by sa muselo stať ako prvé, aby im právom prináležal tento prívlastok?

Verejnoprávnosť nemožno spájať s nezrelou spoločnosťou, tak ako nemožno spájať slobodu s komunizmom alebo fašizmom, demokraciu so socializmom a totalitou. K verejnoprávnosti musí spoločnosť dozrieť bolestivým procesom generáčného dospievania a budovaním vyspelej ekonomiky, ktorá vám dodá finančnú nezávislosť. Služba verejnosti (public service) je dvojsmerná ulica, dialóg, echo, alebo ak chcete, detašovanie právomocí masy na vybranú skupinu a späťne služba skupiny danej mase bez zásahov iných subjektov. Je to najťažšia služba, lebo je to poslanie, vyšší princíp, ktorý nesmiete zradiť. A preto je to o morálke, o peniazoch, o charaktere. Dnes sme na polceste, lebo nemôžete byť verejnoprávny, keď ste tak trochu štátny, tak trochu komerčný a tak trochu opozičný. Verejnoprávnosť je závislosť výlučne od verejnosti, ktorá nás musí financovať prostredníctvom koncesionárskych poplatkov.

6. Dnes je to všetko najmä o peniazoch. Keby ste mali vytvoriť optimálny model fungujúceho verejnoprávného rozhlasu, koľko peňazí by na to bolo potrebné a aká je realita?

Verejnoprávny rozhlas môžete vytvoriť v minimalistickom, ale i maximalistickom modeli. V prvom prí-

pade to bude predovšetkým informačná služba a univerzálny program bez prvovýroby, teda len vysielanie, čo sa dá realizovať za 400 miliónov korún ročne. V druhom – tom lepšom prípade – je to aj kultúrne poslanie inštitúcie, ktorá v prvovýrobe i vo vysielaní dáva šancu aj tzv. vážnej hudbe, literatúre, dráme, národnostným menšinám i vysielaniu do zahraničia. Je to existencia Symfonického orchestra Slovenského rozhlasu, Orchestra ľudových nástrojov, Det-ského a mládežníckeho speváckeho zboru a Slovenskej umeleckej realizácie, ale aj jestvovanie Rádia INET a Vydavateľstva Rádio Bratislava a mnohých ďalších kultúrnych aktivít, ktoré často nedokáže ponúknuť nikto iný. Na tento druhý variant treba rozpočtovať ročne približne 900 miliónov korún, čo je v porovnaní s okolitými európskymi rozhlasmi veľmi efektívny model.

7. Jednou z najväčších prekážok vo finančnej úspešnosti vašej inštitúcie je obmedzujúca hranica percent možných na použitie na komerčné účely. Považujete to za diskrimináciu a ako by sa v tejto súvislosti mala zmeniť legislatíva, aby to bolo z vášho pohľadu spravodlivé?

V roku 1992 vznikol duálny systém vysielania a s ním isté pravidlá hry. Raz lepšie, raz horšie, dnes korektné. Zákon nám určuje, že na umiestnenie reklamy môžeme použiť len 3 % vysielacieho času v pásme FM, čo je za 24 hodín približne 47 minút. Na prvý pohľad je to možno málo, pretože v mechanickom porovnaní so súkromnými prevádzkovateľmi rozhlasového vysielania, ktorým legislatíva darovala 20 % vysielacieho času na reklamu, to vyzerá ako diskriminácia. Je to však spravodlivé, lebo Slovenský rozhlas má tri zdroje príjmov – koncesionárske poplatky, transfer zo štátneho rozpočtu i príjmy z komerčnej činnosti, predovšetkým z reklamy. Súkromníci žijú iba z nej, takže nebojujeme o zmenu pomeru síl. Budúcnosť verejnoprávného rozhlasu nie je v príjmoch z reklamy, ale v tržbách z koncesionárskych poplatkov. Vláda by si mala platiť len špecifické činnosti, ako je vysielanie do zahraničia, podpora národnostných menšín a dotovanie národnej kultúry. Reklama a sponzoring by mali saturovať šport a národné kultúrne projekty. Verejnosť – to sú naši poslucháči a tí nám budú vďační za to, že hodnotný program – na rozdiel od súkromných rádii – reklama nepreruší a vo vysielaní jej bude menej.

8. Aký je podľa vás podstatný rozdiel medzi fungovaním verejnoprávného rozhlasu a fungovaním súkromných rádii na Slovensku?

Súkromné rádiá vysielajú, aby zarábali, my zarábame, aby sme vysielali! Naši konkurenti sú podnikatelia, my sme služba verejnosti – tým je povedané všetko.

9. Nezávidíte komerčným rádiám ich komerčné možnosti? Ako v tejto súvislosti funguje Rádio ROCK FM, ktoré je súčasťou Slovenského

rozhlasu, no v obsahu sa ničím neodlišuje od rádii súkromných. Aké preň platia pravidlá?

Nezávidíme nikomu nič, lebo naše postavenie je výnimočné a unikátne, o čom svedčí aj bezkonkurenčná počúvanosť a hodnotenie našej práce v rámci EBU. Nesúhlasím s tým, že Rádio ROCK FM sa neodlišuje od komerčných staníc. Je iba zdanlivo podobné v programovom formáte, ale obsahovo i formálne je odbornejšie, vyhranenejšie i profesionálnejšie. Dotvára škálu Slovenského rozhlasu, a preto nepotrebuje spravodajsky konkurovať prvému okruhu Rádio Slovensko, nemusí sa biť o lokálnu informáciu, lebo nesúperí s vlastnou sestrou, ktorou je Rádio Regina, a súčasne je protipólom intelektuálneho Rádía Devín. Je to rádio plné hudby a osobností – supervisor na pop a rock, médium tvorené osobnosťami s odborným vzdelaním a peknými hlasmi. Je to viac ako rádio – je to životný štýl plný pozitívnych hodnôt. Práve preto, že je súčasťou verejnoprávneho rozhlasu, platia naň tie najprísnejšie pravidlá. Nemá nijaké výnimky, iba povinnosť byť lepšie ako iné hudobné stanice v danom žánri.

10. Ste skúsený manažér, ktorý sa na veci musí pozerat' ekonomickým pohľadom. Ako situácia vo verejnoprávných médiách súvisí s ekonomikou nášho hospodárstva?

Sú to spojené nádoby, ktoré si médiá uvedomujú viac ako ľudia a inštitúcie formujúce ekonomiku. Na novinárov a médiá sa často sype nezaslúžená kritika práve zo strany finančných inštitúcií a tvorcov zákonov, noviel a vykonávacích vyhlášok. Vo väčšine prípadov je to neobjektívne a nespravodlivé, pretože novinári sú hlasom národa, ktorý iba smerujú do kompetentných uší. Miesto vypočutia a vďaky sú však často šikanované práve verejnoprávne médiá, ktorým sa kráti rozpočet alebo sa im nejakou ďalšou vyhláškou sťažuje existencia – napr. zrušením platcovstva DPH od 1. 1. 2001. V civilizovaných krajinách sa rezortní ministri nehanbia prísť do verejnoprávneho médiá na debatu o pripravovanej novele zákona vo vzťahu k nemu. Vzájomné poznanie vždy prináša kvalitu i vyšší stupeň odbornosti, u nás sa žiaľ stále rozhoduje od stola – bez znalosti vecí a diferenciacie podľa rezortov.

11. Jednou z podmienok našej úspešnosti v procese prijímania do Európskej únie je aj stabilná legislatíva, ktorá bude splňať európske normy. Aká je z pohľadu médií slovenská legislatíva v porovnaní s Európou?

Aprobácia práva EU a zosúladenie zákonov Slovenskej republiky s touto normou nie je jednoduchý ani krátky proces. Z hľadiska rozhlasu bolo dôležité prijatie Zákona o vysielaní a retransmisii i súčasná práca na tvorbe Zákona o rozhlase a Zákona o koncesionárskych poplatkoch. Podobne i Zákon o reklame je kompatibilný s európskou normou. Mnohí zodpovední si často nevedomujú, že Slovenský rozhlas bol zvolený do Administratívnej rady Európskej vysielacej únie, ktorá má v špecifických otázkach vý-

znamné práva aj v rámci EÚ. Pri nenaplnení niektorých legislatívnych podmienok by Slovenský rozhlas prostredníctvom tohto členstva teoreticky mohol iniciovať oddialenie prijímania Slovenskej republiky do Európskej únie. Skutočnosť je však taká, že Slovenský rozhlas doteraz na tomto poli urobil všetko pre to, aby sme tam boli čím skôr.

12. Dostali ste pri tvorbe právnych noriem, ktoré sa priamo dotýkajú médií a rozhlasu, možnosť podieľať sa na ich príprave a tvorbe?

Príprava „mediálnej ústavy“ v roku 2000 bola zo strany Výboru pre médiá, vzdelanie a kultúru korektná a jeho podpredseda Ján Budaj urobil všetko pre to, aby sa k jednotlivým paragrafovaným zneniam mohli vyjadriť všetci zainteresovaní. Slovenský rozhlas bol pri tom a inicioval niektoré zmeny, ktoré akceptovala Rada pre vysielanie a retransmisii i Asociácia nezávislých rozhlasových a televíznych staníc Slovenska. V súčasnosti sa Slovenský rozhlas podieľa na príprave Zákona o rozhlase, ktorý pripravuje rezort Ministerstva kultúry.

13. Poznáte taký model verejnoprávneho rádia, ktorý by ste si vedeli predstaviť v slovenských podmienkach a ktorý ste mali možnosť spoznať vo svete?

Poznám BBC, ÖRF a páči sa mi Dánsko ako krajina i ako model fungovania verejnej služby. Vedel by som si predstaviť kombináciu týchto systémov ako nový slovenský model verejnoprávneho rozhlasu.

14. Napriek mnohým problémom sú stanice Slovenského rozhlasu (Rádio Slovensko a Rádio ROCK FM) na Slovensku bezkonkurenčne najpočúvanejšie. Ako si to vysvetľujete?

Prvý programový okruh Rádio Slovensko je zúročením 75-ročnej histórie Slovenského rozhlasu, je to symbol hľadania pravdy v zákrutách dejín. Dnes je to univerzálny viacgeneračný program, ktorému ľudia dôverujú, lebo nie je bulvárny ani politicky poplatný. Je to istota v mori súčasnej neistoty, je to informačné penzum, doplnené kultúrou a hudobnou kvalitou. Práve preto ho počúva 30 % populácie, čo je európsky unikát, a patrí za to vďaka všetkým, ktorí ho pripravujú. Rádio ROCK FM som pomáhal zakladať, bol som jeho prvým riaditeľom a strávil som v ňom šesť rokov. Má 13% počúvanosť, lebo sa v ňom stretli ľudia, ktorí niečo vedia a ktorí vytvorili programový formát, z ktorého neskôr brali inšpiráciu všetci tí, čo prišli po ňom, teda po 4. marci 1991. Poslucháči však vedia, že originál je len jeden...

15. Keby ste sa mali ešte raz v živote rozhodnúť, či vstúpite do tej istej rieky, urobili by ste tak?

Dvakrát vstúpiť do tej istej rieky sa nedá. Pantha rhei. Nikdy nevieme, kde naozaj sme a čo nás ešte čaká. Čím sme boli v živote minulom a čím budeme v živote budúcom, o tom našťastie nerozhoduje nijaký minister ani politická strana. A to je na živote to najkrajšie.

PhDr. František Hrdlička

Doba prehistorická¹⁾

Poslouchali Němci v Československu před 2. světovou válkou rozhlas? A jaké pro ně byly vysílány pořady? Hledání odpovědi na tyto otázky mě vedlo k hlubšímu poznávání vysílání nejen německého, ale i českého, slovenského, maďarského, polského, a nakonec mne přivedlo k bádání v rozhlasových dějinách celé Evropy – ovšem se zaměřením na Československo. Měl jsem v úmyslu se rozhlasovou historií zabývat stále, ale člověk mění... Moje intenzivní hledání skončilo před téměř dvaceti lety. Je tedy si možné udělat obrázek, co se za tu dobu změnilo.

Tehdy byl k dispozici Ježkův a Šebánkův „Souboj v éteru“, Běhalův „Vývoj české rozhlasové reportáže“, sedmidílné „Kapitoly z dějin čs. rozhlasu“, a to bylo spolu s memoárovou literaturou vlastně všechno. Existovala jediná celková práce o dějinách rozhlasu – pokud pomínu „Prvních deset let československého rozhlasu“ od A. J. Patzakové – dvoudílná skripta „Proměny rozhlasové publicistiky“ doc. dr. Vladimíra Kovářika, CSc., zahrnující období od vzniku Radiojournalu až do února 1948.

Vlastně všechny knihy k rozhlasové historii, které do té doby vyšly, byly přes rozdílnou úroveň věrohodnosti pouze dobrým nebo lepším začátkem, na němž chtělo dále pracovat a získaný obzor rozšiřovat. Ale jednotliví autoři z nejrůznějších důvodů ve své badatelské práci nepokračovali a jejich následovníci začínali zase úplně od začátku a znova. Ovšem s přibývajícimi roky je hledání těžší a náročnější, zvyšuje se nános zapomnění a počet legend.

Při bádání v rozhlasové historii jsem často vzpomínal na úvodní slova v knize Anatola France „Ostrov tučňáků“: „Člověk nikdy přesně neví, jak se všechno vlastně událo; a čím více má dějepisec historických dokladů, tím je rozpačitější. Známe-li nějakou událost toliko z jednoho svědectví, připustíme ji bez velkého váhání. Rozpaky začínají, jakmile o jedné události vyprávějí dva nebo více svědků; jejich svědectví jsou totiž vždy rozporuplná a neslučitelná... existují dějepisci, tento druh lidí ještě zcela nevymřel... jeden takový moudrý a vtipný stařík mi odpověděl: „A proč se tak namáháte, ubohý pane, proč chcete sám sepsat dějiny, když můžete, jak to bývá obvyklé, prostě opsat ty nejnámější? Přicházíte-li s novým názorem a původní myšlenkou, ukážete-li osobnosti v neočekávaném světle, překvapíte čtenáře. A čtenář nemá rád překvapení. V dějinách vždy hledá jen hlouposti známé mu z dřívějšíka... Dějepisci opisují jeden od druhého. Ušetří si tak námahu a vyhnou se obvinění z domýšlivosti. Dělejte to po nich a nesnažte se být původní!... Myslíte si, pane,“ dodal, „že by mne dnes tak uctívali a tak si mne vážili, kdybych do svých knih vkládal nějaké dějepisné novoty?““

Každý nový vynález to má ze začátku těžké. Když Alexander Graham Bell, vynálezce telefonu, obdržel posudek odborné technické komise na svůj vynález z hlediska praktického využití a účelnosti další finanční podpory předloženého vynálezu, psal se rok 1877. Členové této newyorské komise uvedli, že myšlenka pana Bella, který se domnívá, že majitel telefonu bude moci sám, bez pomoci školeného odborníka, používat přístroje jím naznačeného, je pochybená v samém základě a každý manipulátor telegrafní služby to potvrdí; že si ani nedovedou představit, že by v centrále pracovala žena, jak pan vynálezce navrhuje. Celkem v pěti bodech dokazovali, že telegraf je postačující, telefon nerealistický, a na závěr zprávy tehdejší odborníci uvedli, že je namístě vynález pana Bella odmítnout a další finanční podporu nedoporučit.

Přesto se telefon prosadil a noviny z konce 19. století psaly o prvních telefonních centrálních. Aparáty byly nedokonalé, spojení se ztrácelo, úředníci překřikovali jeden druhého. Proto když se účastník ohlásil u „vrchního“ telefonisty, ten musel zakřičet hláskou troubou, a ještě důrazně, jméno volaného svým podřízeným. To byli většinou výrostci nikoli nejlepšího vychování, a tak se stávalo, že si při častém nedostatku práce vymýšleli různé zábavy, které nezdědka končily pořádnou rvačkou. Když měl abonent smůlu a zavolal v nevhodnou dobu, dostal vynadáno, proč ruší. Stížnosti se množily, a proto byli tito bujni hoši nahrazeni telefonistkami, které vnesly do centrál pokojného ducha.

První telefonický rozhovor se u nás měl uskutečnit 10. dubna 1881 na lince z Ledvic do Duchcova. Teprve o rok později byla dána do provozu telefonní ústředna v Praze. V roce 1925 měla však Praha největší telefonní reléovou ústřednu v Evropě. Ale až v roce 1953 byl zaveden telefon do všech obcí v Československu.²

Už začátkem sedmdesátých let 19. století, v souvislosti s vynálezem telefonu, uveřejnily některé časopisy náměty, jak by bylo možno umožnit širšímu okruhu obecnosti poslech koncertu či opery po drátě přímo v bytě. Ale až v souvislosti s mezinárodní výstavou, pořádanou roku 1881 v Paříži, byl předveden vynález nazvaný „theatfon“. O rok později byl vynález ve zlepšené formě předváděn na elektrotechnické výstavě v Mnichově. Američané dokonce utvořili celou akciovou společnost, která zařizovala do bytu telefonní poslech hudby. Zájemců však bylo málo, technických potíží mnoho, a tak společnost brzy zkrachovala. I když se pokusy opakovaly ještě v Londýně a v Budapešti, obecnost příliš nenadchly. Přesto však můžeme telefonní rozhlas považovat za přímého předchůdce rozhlasu.

Dne 23. května 1910 začala vysílat pařížská vojenská radiostanice na Eiffelově věži radiotelegra-